

РУССКИЙ ЯЗЫК. РУССКАЯ ЛИТЕРАТУРА. БЕЛОРУССКИЙ ЯЗЫК. БЕЛОРУССКАЯ ЛИТЕРАТУРА

УДК 811.161.3

А. А. Акапян

Дзяржаўная ўстанова адукацыі «Сярэдняя школа № 7 г. Баранавічы імя А. І. Валашына», Баранавічы, Рэспубліка Беларусь

Навуковы кіраўнік
А. У. Сямёнава

НА ПАМЕЖЖЫ ДЗВЮХ МОЎ: БЕЭКВІВАЛЕНТНАЯ ЛЕКСІКА БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ Ў АЎТАПЕРАКЛАДАХ ТВОРАЎ В. БЫКАВА НА РУСКІЮ МОВУ

Мастацкі пераклад — гэта не толькі «перанос» твора з адной мовы ў іншую, але і «перанос» яго з адной нацыянальнай культуры ў іншую.
В. П. Рагойша

Уводзіны. Пераклад ад старажытных часоў выконваў вельмі важную ролю як сродак зносін паміж людзьмі. Пераклад мастацкай літаратуры ў значнай ступені адлюстроўвае культуру, каштоўнасці і традыцыі народа. Акрамя таго, «нацыянальна-культурная семантыка мовы — гэта вынік гісторыі, які ўключае ў сябе таксама мінулае культуры, і чым больш багатая гісторыя народа, тым больш яркія і змястоўныя адзінкі мовы» [1, с. 195]. Менавіта пры перакладзе праяўляюцца твораў існуе найбольш спрыяльная магчымасць для дакладнай перадачы інфармацыі арыгінала. Пры гэтым асноўнай задачай перакладчыка з’яўляецца захаванне вобразных асаблівасцей стылю аўтара і задумы твора.

Праблема літаратурнага перакладу складаная і шматгранная. Калі знаёмімся з перкладам мастацкага твора на другую мову, узнікае пытанне: што мы чытаем? Той жа самы твор ці зусім новы літаратурны твор?

Перакладчыкам часта даводзіцца сутыкацца з праблемай эквівалентнасці ў перакладзе, у большасці выпадкаў удаецца дасягнуць толькі няпоўнай, частковай эквівалентнасці. Цяжкасці пры гэтым уяўляе так званая безэквівалентная лексіка, у асноўным прадстаўленая рэаліямі.

Аднак аўтарская творчая воля В. Быкава ў перакладах выконвалася не заўжды, пісьменнік сам узяўся перакладаць свае творы на рускую мову. Складанасць аўтаперакладу безэквівалентнай лексікі заключаецца ў неабходнасці перадаць розныя бакі безэквівалентных лексічных адзінак, захваўшы нацыянальны каларыт і зрабіўшы тэкст зразумелым для іншамовнага чытача.

Дадзеная работа прысвечана разгляду праблем, звязаных з перкладам безэквівалентнай лексікі, у прыватнасці перакладу з беларускай на рускую мову. Перакладчыку вельмі часта даводзіцца сутыкацца з поўнай адсутнасцю адпаведнасці якой-небудзь лексічнай адзінцы адной мовы ў слоўнікавы склад іншай мовы. Адсутнасць такіх элементаў уяўляюць падчас перакладаў складанасць. Гэтыя складанасці забяспечваюць цікавасць да дадзенай праблемы, што і накіравала нас на выбар **тэмы** дадзенай навуковай працы «На памежжы двух моў: безэквівалентная лексіка беларускай мовы ў аўтаперакладах твораў В. Быкава на рускую мову».

Актуальнасць выбранай тэмы абумоўлена тым, што ў цяперашні час пытанне аб прыродзе, тыпах безэквівалентнай лексікі і спосабах яе перакладу застаецца адкрытым. Таму **мэтай** работы з’яўляецца выяўленне праблем аўтаперакладу безэквівалентнай лексікі твораў В. Быкава на рускую мову.

Дасягненне мэты запатрабавала вырашэння наступных **задач**:

- выявіць асноўныя азначэнні паняцця «безэквівалентная лексіка»;
- класіфікаваць безэквівалентную лексіку;
- растлумачыць спосабы перадачы безэквівалентнай лексікі на рускую мову;
- акрэсліць праблемы аўтаперакладу безэквівалентнай лексікі твораў В. Быкава на рускую мову.

Аб’ектам дадзенага даследавання выступае безэквівалентная лексіка, а **прадметам** з’яўляецца аўтапераклад безэквівалентных лексічных адзінак у творах В. Быкава на рускую мову.

Для рашэння задач у рабоце былі выкарыстаны наступныя **метады**: метады тэарэтычнага, эмпірычнага і філалагічнага даследавання; супастаўляльны і стыстычны метады.

Навуковая навізна гэтага даследавання праяўляецца ў самастойным выяўленні праблем аўтаперакладу твораў В. Быкава на рускую мову.

Асноўная частка. У дапаможніку «Лінгвістычным слоўніку беларускай мовы» адзначаецца, што безэквівалентная лексіка — гэта словы, змест якіх немагчыма супаставіць з якімі-небудзь іншамовнымі лексічнымі паняццямі (іменны, рэаліі, антрапонімы і тапонімы). Спосабы перакладу безэквівалентнай лексікі вылучаюць

у асобную групу [2]. У перакладах В. Быкава можна вылучыць наступныя спосабы перакладу безэквівалентнай лексікі: *Транслітарацыя і транскрыпцыя, калькаванне, набліжаны пераклад, падобны пераклад, апісальны*.

Было даследавана 5 аповесцяў: «Яго батальён», «Сотнікаў», «Воўчая зграя», «Знак бяды», «Жураўліны крык» і вылучаны тры спосабы аўтаперакладу безэквівалентных слоў: транскрыпцыя і калькаванне [3].

Самым распаўсюджаным прыкладам перакладу ў творах В. Быкава з’яўляецца транскрыпцыя антрапонімаў з захаваннем фанетычных асаблівасцей беларускай мовы: *Аканне*: *Терешка*: «Таким был и ваш соотечественник *Иван Терешка*» [Альпийская баллада]; *Богатка*: «Плохо, значит, живешь, *Богатка*. И при советах на богател...» [Знак беды]; *ўстаўны гук паміж галоснымі ў сярэдзіне слова*: *Левон*: «...сельсоветский председатель одноглазый, Левон Богатка, посылал Потапку» [Знак беды]; *прыстаўны гук «г»*: *Ганна*: «“Што ж, проверымо, Ганна!” — крикнул Гриц» [Альпийская баллада].

У аўтаперакладах Быкава можна назіраць спосаб калькавання слоў:

А. *Антрапонімаў, запазычаных з польскай мовы*:

Ядзя: «Не беда, говорю, пани Ядя, авторитет от того не убавится...» [Обелиск]; *Тэля*: «Вот их опишите! Маня, Тэля, Гануля, сюды!» [Знак беды]; *Гелена*: «Мы с мамкой к тётке Гелене ходили» [Сотников];

Б. *Беларускіх прозвішчаў, якія ўтвораны ад назваў раслін, жывёл, птушак*: *Сыч*: «А староста этот, говоришь, Сыч?» [Сотников]; *Барсук*: «Хотя были и красноармейцы, из окружений которые, командир Барсук» [Сотников]; *Окунь*: «А какие у вас связи с этой... Окунь Авгиньей» [Сотников].

Такім чынам, выкарыстанне на старонках прازیчных твораў В. Быкава моўныя адзінкі, як найменні прадметаў і з’яў традыцыйнага беларускага побыту, безэквівалентныя ў рускамоўным дачыненні словы з рознай семантыкай, анамастычная лексіка з нацыянальна-культурнай афарбоўкай [4].

Выкарыстанае В. Быкавым беларускае нацыянальнае слова ў рускамоўным тэксе спрыяе захаванню спецыфічнай этнабытавой атмасферы перакладу.

Творчая група лічыць, што ў **перспектыве** будзем вывучаць асаблівасці перакладу паэтычных твораў на прыкладзе творчасці Р. Бардуліна.

Заклучэнне. Мы прыйшлі да высновы, што пераклад з беларускай мовы наблізкую да яе рускую і наадварот — складаная задача. Асабліва актуальнай праблема перакладу на рускую мову стала для В. Быкава.

Асаблівая цяжкасць выклікае пераклад пэўных дыялектных рэалій, бытавых рэалій, анамастычных. Пераклад дадзеных рэалій звычайна падаецца транскрыбіраваннем. Пераклад бытавых і савецкіх рэалій ускладнены адсутнасцю апісываемай з’явы або прадмета ў культуры, з-за чаго выбар часта стаіць паміж адаптацыяй тэксту і захаваннем нацыянальнага каларыту ці гульні слоў. На прыкладзе дадзенага даследавання можна таксама бачыць, што нават маючы замацаваны ў слоўніку эквівалент, безэквівалентная лексіка ўсё яшчэ ўяўляе складанасць у перакладзе. Перакладчыкі часта адмаўляюцца ад слоўнікавых аналагаў на карысць набліжанага перакладу, што адлюстроўвае тэндэнцыю да апушчэнню рэалій у тэксце.

У ходзе даследавання было прачытана пяць аповесцей В. Быкава («Знак бяды», «Сотнікаў», «Аблава», «Жураўліны крык», «Абеліск»), выяўлена 25 безэквівалентных лексічных адзінак, якія былі затым разбіты на некалькі тэматычных груп на аснове класіфікацыі, апісанай у папярэдніх раздзелах дадзенай работы.

Перспектыва даследавання — вывучэнне асаблівасцей перакладу паэтычных твораў на прыкладзе творчасці Р. Бардуліна.

Спіс цытуемых крыніц

1. *Дзядова, А. С.* Мастацкі тэкст як крыніцалінгвакраіназнаўчай інфармацыі: манаграфія / А. С. Дзядова. — Віцебск : ВДУ ім. П. М. Машэрава, 2013. — 161 с.
2. *Рогойша, В. П.* Проблемы перевода с близкородственных языков / В. П. Рогойша. — Минск : Изд-во БГУ, 1980. — 184 с.
3. *Быкаў, В.* Праўдай адзінай: літаратурная крытыка, публіцыстыка, інтэрв’ю / В. Быкаў. — Мінск : Маст. літ., 1984. — 262 с.
4. *Иванов, А. О.* Безэквивалентная лексика: учебное пособие / А. О. Иванов. — СПб. : Филол. фак. Санкт-Петербургского ун-та, 2006. — 190 с.